

УДК 378.14

І.В. Аксьонова, канд. екон. наук, доцент

С.С. Погасій, канд. екон. наук, доцент

Харківський національний економічний університет

МОНІТОРИНГ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ВИПУСКНИКІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

В статті розглянуто поняття моніторингу в системі освіти, професійні компетенції магістрів з економічних спеціальностей, визначена система показників моніторингу професійних компетенцій випускників вищих навчальних закладів та їх відповідності потребам ринку.

Сьогодні вища освіта є одним з визначальних факторів соціального, економічного, інтелектуального розвитку країни. В Законі України «Про освіту» сказано, що «метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, ... формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі потенціалу народу, ... забезпечення народного господарства кваліфікованим фахівцями» [1]. Отримання якісної освіти залежить від якості ресурсної бази, якості освітньої діяльності, якості вимог, цілей та стандартів освіти. Для управління цим процесом необхідно мати об'єктивну інформацію щодо певного суб'єкта освітньої діяльності чи освітньої системи в цілому. Таку інформацію може дати система моніторингу професійних компетенцій випускників вищих навчальних закладів.

У світовій практиці накопичено достатній досвід проведення моніторингу якості вищої освіти, але слід зазначити, що ці системи моніторингу не охоплюють усю систему освіти загалом, а спрямовані на окремі її частини. Для визначення особливостей національних систем освіти, для забезпечення ринку праці країни необхідними фахівцями, інтеграції потреб бізнесу та вищої школи в кожній окремій країні створюються свої національні системи моніторингу освітніх послуг.

Стратегія якості освіти є основою політики у сфері освітніх послуг, оскільки впливає на розвиток людського потенціалу в країні і на розвиток освіти зокрема. Так, за даними останніх досліджень [2], Україна належить до групи держав з середнім рівнем ІРЛП та до країн з високим рівнем розвитку освіти. В останні десятиріччя в багатьох європейських країнах почалося реформування систем освіти, започаткування нових форм співпраці в галузі освіти, акцентування оцінювання та управління якістю освіти не на показники тривалості та зміст освіти, а на сукупність знань, умінь та практичних навичок, що формуються у випускників вищих навчальних закладів.

Якість вищої освіти сьогодні не вичерпується тільки власними цілями та цінностями вищого навчального закладу, а визначається як ступінь відповідності потребам споживачів, якими виступають держава, бізнес-структури, студенти, батьки тощо. Кінцевим показником якості освіти для всіх категорій споживачів є затребуваність випускника роботодавцем та його кар'єрний ріст. Такий підхід до оцінки якості освіти передбачає проведення моніторингу відповідності випускників вищих навчальних закладів (ВНЗ) потребам ринку.

Останнім часом моніторинг якості освіти, освітніх послуг є дієвим інструментом в управлінні освітою. Теоретичним і методологічним питанням моніторингу присвячені праці багатьох учених, зокрема, І.П. Анненкової, П.Ф. Анісімова, І.П. Герасимова, А.І. Галаган, О.М. Майорова, А.А. Орлова, А.Я. Савельєва, Н.А. Селезньової та інших. У теорії та практиці моніторингу йому відводиться різна роль: від збору інформації про певні характеристики освітнього процесу, відстеження результативності освіти, контролю успішності навчання до вивчення певних параметрів системи освіти, тобто моніторинг освіти розглядається як дослідження, за результатами якого органи управління приймають певні рішення щодо розвитку освітніх послуг.

Таким чином, моніторинг у системі освіти – це процедура, яка складається з двох великих частин: моніторинг якості підготовки фахівців у ВНЗ та моніторинг відповідності компетенцій фахівців потребам ринку.

Метою цієї статті є дослідження моніторингу якості освіти на основі аналізу та узагальнення професійних компетенцій, якими повинні володіти випускники економічних спеціальностей вищих навчальних закладів.

Одним із ключових факторів забезпечення якості підготовки фахівців з вищою освітою є участь у цьому процесі роботодавців. У сучасних умовах вищі навчальні заклади в багатьох випадках втратили колишні зв'язки з підприємствами виробничої сфери, а підприємства та організації державного сектору економіки не мають можливості стовідсоткового залучення випускників на роботу через економічну кризу. В таких умовах питання інтеграції ВНЗ з бізнес-структурами є актуальними як для ВНЗ, так і для підприємств, оскільки жорстка конкуренція на ринку праці викликає потребу лише в кваліфікованих спеціалістах за певними напрямками підготовки.

Досвід багатьох вищих навчальних закладів свідчить, що форми співпраці з роботодавцями можуть бути різноманітними: спільне визначення змісту і обсягів підготовки, встановлення нового переліку посад і кваліфікацій, переоснащення бази практичної підготовки в навчальних закладах, надання місць для проходження практики студентами, розширення взаємодії щодо використання промислового устаткування підприємств у навчальному процесі, організація стажування викладачів на виробництві, створення навчально-виробничих центрів, проведення ярмарків кар'єри, участь потенційних роботодавців у роботі конференцій, круглих столів, створення департаментів ринку праці як самостійних підрозділів ВНЗ тощо. Майже всі форми співробітництва ВНЗ з бізнес-структурами ґрунтуються на запитах роботодавців щодо переліку певних професійних компетенцій, якими повинен володіти випускник ВНЗ. Цей перелік компетенцій можна сформулювати за результатами моніторингу ринку праці, точним прогнозуванням потреби у фахівцях певного напрямку діяльності.

Професійна компетентність майбутнього спеціаліста формується на засадах теоретичних знань, практичних умінь та навичок, особистісних якостей та життєвого досвіду, що в комплексі формують здатність фахівця вирішувати професійні проблеми на конкретному робочому місці.

Так, наприклад, магістр з економіки повинен володіти такими професійними компетенціями:

- у науково-дослідній діяльності: узагальнювати передовий досвід, обґрунтовувати актуальність певної проблеми чи задачі дослідження, розробляти програми досліджень, самостійно проводити дослідження, презентувати результати дослідження у вигляді аналітичних звітів, есе, презентацій;

- в аналітичній діяльності: використовувати різноманітні джерела інформації, проводити оцінку та аналіз проблеми на макро- та мікрорівні, прогнозувати тенденції розвитку того чи іншого явища, складати ґрунтовні аналітичні довідки для зацікавлених сторін;

- у планово-економічній діяльності: самостійно розробляти проектні рішення в умовах невизначеності внутрішнього та зовнішнього середовища, розробляти нормативні документи та методичні рекомендації щодо реалізації розроблених проектів, розробляти стратегії розвитку підприємств та регіонів, оцінювати ефективність реалізації цих стратегій;

- в організаційно-управлінській діяльності: керувати відповідними підрозділами на підприємстві, контролювати діяльність підпорядкованих підрозділів, розробляти ефективні управлінські рішення;

- у педагогічній діяльності: викладати дисципліни у вищому навчальному закладі, розробляти методичне забезпечення цих дисциплін, застосовувати сучасні методи викладання дисциплін.

Слід відзначити, що компетентність фахівця не можна обмежувати лише професійними компетенціями. Поряд з ними він повинен володіти інформаційними, комунікаційними, особистісними компетенціями, компетенціями до навчання та розвитку.

Крім того, суть компетентнісного підходу повинна базуватися на тому, що ВНЗ, отримуючи від роботодавців чіткі вимоги щодо компетенцій майбутнього працівника, перетворює їх у цілі та задачі освітньої діяльності. При цьому, доцільно оперувати вищезгаданими показниками, тобто «не наздоганяти минуле, а створювати майбутнє». У цьому й полягає сутність інноваційного підходу до освіти: майбутні фахівці набувають базових компетенцій з урахуванням перспективи їх можливих змін згодом. А це ще раз підтверджує той факт, що сучасна освіта повинна бути якомога тісніше пов'язана з практикою, з реальними потребами бізнесу.

Моніторинг як процедура збирання, опрацювання, аналізу та поширення інформації, передбачає певну послідовність етапів, одним з яких є формування комплексу моніторингових показників, здатних забезпечити цілісне уявлення про стан системи, яка аналізується, якісні й кількісні зміни в ній.

До системи показників моніторингу професійних компетенцій випускників вищих навчальних закладів та їх відповідності потребам ринку, можна віднести такі групи показників:

- показники кар'єрного росту (рівень заробітної плати, займана посада);
- показники затребуваності випускників цього ВНЗ у роботодавця (кількість працевлаштованих випускників, співвідношення рівня їх заробітної плати із середньою по галузі, відсоток випускників, які працюють за спеціальністю через 1, 2, 3, 4, 5 років після закінчення ВНЗ, кількість замовлень фахівців з боку підприємств);
- показники оцінки результатів підготовки випускників (середній бал успішності за профільючими дисциплінами, рівень оволодіння тими чи іншими професійними компетенціями, оцінка готовності випускників до професійної діяльності керівника, самооцінка готовності до професійної діяльності);
- показники роботи ВНЗ по забезпеченню якості підготовки фахівців (кількість філій, де проходять реальну практику студенти, якість професорсько-викладацького складу ВНЗ, кількість наукових публікацій викладачів та студентів цього ВНЗ, матеріально-технічна оснащеність ВНЗ, рейтинг ВНЗ).

Таким чином, після виявлення необхідних роботодавцю компетенцій фахівця, проведення моніторингу якості освіти у цьому ВНЗ, відбувається зіставлення очікувань і фактичних даних. Результати дослідження слугують базою для розробки коригувальних та попереджувальних заходів, у результаті чого досягається відповідність змісту освітніх програм вимогам замовників і освітніх стандартів та задоволеність зацікавлених сторін (роботодавців, студентів, викладачів, держави).

Отже, моніторинг є цілісним управлінським інструментом, що дозволяє зібрати, проаналізувати та поширити інформацію про рівень якості освітньої діяльності у ВНЗ та спрогнозувати його розвиток відповідно до потреб бізнес-структур. Напрямами подальших розробок у цьому контексті є формування системи моніторингу якості освіти у ВНЗ та виробка конкретних рекомендацій щодо підвищення якості підготовки фахівців.

Список використаних джерел

1. Освіта України. Нормативно-правові документи. – К.: Міленіум, 2001. – 428 с.
2. Моніторинг якості освіти: світові досягнення та українські перспективи / за ред. О. І. Локшиної. – К.: К.І.С, 2004. – 128 с.